

Nicolai Rygg

Av Christoffer Kleivset

I løpet av den første verdenskrig mistet norske myndigheter styringen over den økonomiske politikken. Dette til tross for at landet ikke var krigførende. I 1920, da svakhetene ved krigstidens beslutninger for alvor kom til syne, ble Nicolai Rygg innsatt som ny sjefsdirektør i Norges Bank. Rygg, som i alle sine tidligere verv hadde vist en fremragende innsats og kapasitet, var tiltenkt en nøkkelrolle i det vanskelige arbeidet med å gjenopprette ordnede økonomiske forhold. Den kontraktive pengepolitikken han iverksatte i 1920-årene var omstridt i samtiden og har blitt stående for ettertiden som et feilgrep. I tiåret som fulgte kom Rygg og Norges Bank til å innta en mer tilbaketrukket rolle i den økonomiske styringen. Spørsmål knyttet til Norges Banks samarbeid med okkupasjonsmakten under den andre verdenskrig skulle imidlertid på nytt gjøre Rygg til en omstridt person.

Nicolai Theodorus Nilssen Rygg ble født i Stavanger 29. februar 1872. Hans far var skomakermester og familien Rygg skal etter forholdene ha hatt tilfredsstillende levekår. Det kan likevel tenkes at de økonomiske kriseårene på 1870- og 1880-tallet, som slo spesielt sterkt ut på sør- og vestlandet, gjorde inntrykk på den unge Nicolai og fikk betydning for hans karrierevalg.¹ Etter å ha avlagt juridisk embetseksamen ved universitetet i Kristiania i 1894 hadde Rygg, ved siden av en stilling i Statistisk sentralbyrå, flere opphold i utlandet hvor han blant annet studerte økonomi, sosialstatistikk og sosiale spørsmål. I 1910 ble Rygg utnevnt til professor i statsøkonomi og statistikk ved universitetet, og i 1913 gikk han inn i stillingen som direktør i Statistisk sentralbyrå. Ved siden av de sosialstatistiske arbeidene Rygg forfattet i disse årene markerte han seg også ved å skrive en bok om Norges Banks historie fra 1816 til 1850, utgitt i 1918.²

I 1920 overtok Nicolai Rygg stillingen som sjefsdirektør i Norges Bank etter Karl Gether Bomhoff. I banken ventet store oppgaver. Norske myndigheter hadde på tross av at landet ikke var krigførende latt penge- og finanspolitikken komme ut av kontroll i årene 1914 til 1918.³ I løpet av krigsperioden var gullinnløsningen blitt suspendert og ved krigens slutt var verdien av den norske kronen henimot halvert. I tråd med datidens prinsipper, og for å gjenopprette det man oppfattet som normale tilstander, la norske myndigheter opp til å føre en

kontraktiv pengepolitikk i den hensikt å føre kroneverdien tilbake til førkrignivået. Men allerede kort tid etter Rygg tiltrådte var det klart at en slik politikk måtte avbrytes og utsettes. Boomårene under og etter krigen ble etterfulgt av prisfall og krise fra 1920. Norges Bank så seg nødt til å støtte de kriserammede banker og bedrifter og kom derfor til å føre en ekspansiv pengepolitikk de nærmeste årene.

Først i 1924 avtok krisen slik at den kontraktive pengepolitikken, paripolitikken, kunne gjenopptas. Selv om det like etter krigen hadde vært enighet om behovet for å vende tilbake til den gamle parikursen, ble tilbakeføringen som ble igangsatt fra midt på 1920-tallet så smertefull at politikken ble møtt med kritikk fra stadig flere hold. Det ble argumentert med at det av hensyn til norske arbeidsplasser burde fastsettes en lavere kurs for den norske kronen. Slike argumenter hadde Nicolai Rygg lite til overs for. Han mente at en depresiert kronekurs både ville være et svik overfor sparerne og samtidig svekke tilliten til norske styresmakter på lengre sikt.⁴ Norges Bank og Nicolai Rygg valgte derfor å holde frem mot den gamle pari. I mai 1928 ble kronen igjen festet til førkrigskursen og gullinnløsingen ble reetablert. Paripolitikken hadde blitt sluttført, men til store omkostninger for store deler av det norske folk og næringsliv.

Disse vanskelige årene ga grobunn for en viss usikkerhet knyttet til den politiske utviklingen i Norge og sjefsdirektør Rygg skulle, på kontroversielt vis, også bli involvert i spørsmål av parlamentarisk art. I januar 1928 kom Norges første Arbeiderpartiregjering til makten, under ledelse av Christopher Hornsrud. Usikkerheten rundt sosialistenes program forårsaket store samlede bankuttak og en betydelig kapitalflukt fra landet. Hos den borgerlige opposisjonen og i Norges Bank opplevdes situasjonen som meget alvorlig. I forbindelse med dette søkte Venstres leder, Johan Ludvig Mowinkel, råd hos Nicolai Rygg. På spørsmål om det var det var nødvendig for tilliten at regjeringen ble felt skal Rygg ha svart bekræftende. Hornsruds mindretallsregjering ble felt etter kun tre uker i posisjon.⁵

Den store verdenskrise som ble innledet av Wall Street-krakket i 1929 slo ikke inn i norsk økonomi før rundt årsskiftet 1930/31. Høsten 1931, etter at vår viktigste handelspartner Storbritannia hadde ledet an, suspenderte norske myndigheter gullinnløsingen på nytt, bare tre år etter den var gjeninnført. Dette førte til at kronen falt i verdi, og at renten falt til sitt laveste nivå siden 1892. Bunnpunktet for krisen i norsk sammenheng ble nådd i årene 1931 og 1932. Etter dette hadde landet god økonomisk vekst utover i 1930-årene. I 1933 valgte norske

myndigheter å binde kronen til det britiske pundet. Ytterligere krav til nedskrivning av kronekursen ble avvist av sjefsdirektør Rygg.⁶ Etter den endelige kollapsen av gullstandarden i 1931 kom Norges Bank og Nikolai Rygg likevel til å holde en mye lavere profil enn i tiåret tidligere.

Parallelt med optimismen rundt den økonomiske utviklingen i Norge utover i 1930-årene var det grunnlag for å være pessimistisk i forhold til den politiske utviklingen i Europa. I Norges Bank ble det tatt visse forholdsregler i forhold til dette. I årene 1938 og 1939 var mye av det norske gullet blitt fraktet til USA og Storbritannia. Nicolai Rygg var en pådriver i dette arbeidet. Da invasjonen kom i april 1940 ble det gjenværende gullet sendt nordover gjennom landet i flere etapper, for så å bli sendt med skip, først til Storbritannia og senere til USA. Den dramatiske gulltransporten har blitt stående som den stolteste episoden i bankens historie.⁷

Omstendighetene rundt gulltransporten står i en viss kontrast til bankens samarbeidsvilje overfor den tyske okkupasjonsmakten under krigen. Rygg valgte å bli på sin post gjennom krigstiden og klarte heller ikke å hindre at tyskerne finansierte store deler av okkupasjonskostnadene over sin konto i Norges Bank.⁸ Ved frigjøringen i 1945 var det flere som stilte spørsmålsteget ved Rygg og Norges Banks rolle under okkupasjonen. Offisielle undersøkelser frikjente imidlertid Rygg og banken fra kollaboratøranklagene. Det er uansett sannsynlig at det norske pengevesenet ville vært i en enda dårligere forfatning etter krigen, om Norges Bank hadde hatt en nazist ved roret. Ikke desto mindre, på grunn av mellomkrigstidens begivenheter og endringer i samfunnsøkonomisk tenking, sto Norges Bank svekket i møte med etterkrigstiden.

Nicolai Rygg ble avløst av Gunnar Jahn i 1946. Som pensjonist gjenopptok Rygg arbeidet med å skrive Norges Banks historie, først en bok om mellomkrigstiden, senere en bok om perioden 1850-1920. Rygg døde 27. september 1957 i Oslo, 85 år gammel.

---

¹ Francis Sejersted, "Ideal, teori og virkelighet. Nicolai Rygg og pengepolitikken i 1920-årene" i *Demokrati og rettstat*, Pax, 2001: 9-12; Per Bang og Jon Petter Holter, *Norges Bank 175 år*, Aschehoug, 1991: 83.

² Opplysninger hentet fra Norsk biografisk leksikon.

³ Einar Lie, "Økonomisk politikk i det 20. århundre" i *Historisk tidsskrift* (4) 2006: 648-9.

⁴ Se årstalen i Norges banks årsberetning for 1925: 32 og årstalen i Norges Banks årsberetning for 1926: 32.

⁵ Gunnar Jahn, Alf Eriksen og Preben Munthe, *Norges Bank gjennom 150 år*, Oslo, 1966: 259-60.

⁶ Norsk biografisk leksikon.

⁷ Asbjørn Øksendal, *Gulltransporten*, Aschehoug, 1974: 10.

⁸ Norsk biografisk leksikon.